

UDC | УДК: 343.148:347.788.4

Анотація: В статті розкривається проблема оцінки висновку судово-мистецтвознавчої експертизи в судочинстві України, обґрунтовується необхідність її формування в якості самостійного класу судових експертиз, надаються предмет, об'єкти та завдання видів, котрі можна виокремити в межах даного напряму судово-експертної діяльності, аналізуються етапи експертного дослідження та основні методи, які застосовують експерти при проведенні судово-мистецтвознавчої експертизи.

Ключові слова: судова мистецтвознавча експертиза; оцінка висновку експерта; методи дослідження судово-мистецтвознавчої експертизи.

PROBLEMS OF FORENSIC ART EXPERTISE IN LEGAL PROCEEDINGS OF UKRAINE

HORA, I.

*Doctor of Legal Sciences, professor,
Academy of Advocacy of Ukraine*

Abstract

The article discloses problems of evaluating of forensic art expertise in legal proceedings of Ukraine. It reasons necessity of creating a separate class of forensic expertise, discloses subject-matter, subject and tasks of kinds of expertise that can be distinguished in the frames of this branch of forensic activity. The subject-matter of forensic art expertise is determined as a combination of factual circumstances concerning subjects of forensic art expertise including circumstances of subject's creation (place, time, used materials, conditions of creation); name of creator; artistic, historical and cultural value of such subject, as well as its content and meaning, which should be determined by the virtue of special knowledge, i.e. study of art and forensic expertise.

In course of carrying out of forensic art expertise, experts have to solve identity, diagnostic and classification tasks. Carrying out forensic art expertise, one could use special methods in addition to general scientific methods, namely methods of study of art. These methods are based on the study of art and are differentiated from the ones mentioned above by the approach to a piece of art, considering it as a solid phenomenon which lives under its own special laws. The first group of the art examinations is supposed to find out data regarding time and place of piece of art creation and its authorship by means of studying of written documents concerning this piece of work and simple visual inspection of the piece of work, as well as inscrip-

ПРОБЛЕМИ СУДОВО-МИСТЕЦТВОЗНАВЧОЇ ЕКСПЕРТИЗИ В СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ

I. V. HORA

*доктор юридичних наук, професор,
Академія адвокатури України*

✉ зв'язок з автором: через Редакцію

Процеси, що відбуваються сьогодні в Україні, зумовили підвищений інтерес світової спільноти не лише до соціально-економічних та політичних процесів, а й до історії та культури нашої країни. Це, в свою чергу, спровокувало розвиток такого негативного явища, як відтік за межі України значної кількості художніх та історичних цінностей, котрі перетворилися в товар, який придбається не лише справжніми колекціонерами, а й є об'єктом, за допомогою якого «відмиваються» незаконно отримані гроші. Яскравим прикладом такого негативного явища є ті прикрі випадки, коли вітчизняні культурні цінності були вивезені за кордон колишніми керівниками нашої держави та деякими можновладцями. Мистецькі виробы, завдяки високому і сталому й навіть зростаючому попиту на них як у нашій країні, так і за її межами, доволі часто стають об'єктами неправомірних посягань, а отже, й об'єктами кримінальних проваджень у випадках втрати, викрадення, контрабанди, знищення, пошкодження пам'яток мистецтва та архітектури, творів живопису; шахрайства з предметами, що мають культурну цінність тощо. В усіх випадках досудового розслідування таких злочинів є потреба у призначенні судово-мистецтвознавчої експертизи, необхідність якої визначається особливою важливістю встановлення ознак предмету злочину для кваліфікації за відповідними статтями КК України. Водночас сьогодні судово-мистецтвознавча експертиза призначається практично в усіх видах судочинства, зокрема в цивільному процесі – в майновому праві, майнових спорах, авторському праві, в адміністративному – у випадках незаконного переміщення через кордон культурних цінностей, їхнього неповернення, в господарському процесі – у випадках встановлення вартості об'єктів (предметів, мистецтва та архітектурних пам'ятників, які є предметом охорони держа-

tions, seals or stamps on it. The goal of the second group of the art examinations is to find out data concerning meaning of piece of work and its content which is determined by condition of its creation and personality of author. For this purpose special methods designed by study of art are applied.

Keywords: forensic art expertise; estimating of expert's findings; methods of examination of forensic art expertise.

ПРОБЛЕМЫ СУДЕБНО-ИСКУССТВОВЕДЧЕСКОЙ ЭКСПЕРТИЗЫ В СУДОПРОИЗВОДСТВЕ УКРАИНЫ

ГОРА И. В.

*доктор юридических наук, профессор,
Академия адвокатуры Украины*

Аннотация: В статье раскрываются проблемы оценки вывода судебно-искусствоведческой экспертизы в судопроизводстве Украины, обосновывается необходимость формирования в качестве самостоятельного класса судебных экспертиз, раскрывается предмет, объекты и задачи видов, которые можно выделить в рамках данного направления судебно-экспертной деятельности. Предмет судебно-искусствоведческой экспертизы определен как совокупность фактических данных об объектах судебно-искусствоведческой экспертизы, включая обстоятельства создания данного объекта (время, место, используемые материалы, условия создания), имя создателя, его художественную, историческую, культурную ценность, а также его содержание, смысловую нагрузку, устанавливаемых на основе специальных знаний в области искусствоведения и судебной экспертизы.

В ходе проведения судебной искусствоведческой экспертизы экспертам приходится разрешать как идентификационные, так и диагностические и классификационные задачи. При проведении судебно-искусствоведческой экспертизы кроме общенаучных методов, используются также специальные методы, собственно искусствоведческие. Они базируются на науке искусствоведения и отличаются от перечисленных выше методов подходом к произведению искусства как к цельному явлению, существующему по своим особым законам. Первая группа собственно искусствоведческих исследований предполагает установление сведений о времени, месте изготовления произведения искусства и о его авторской принадлежности путем изучения письменных документов о данном произведении, а также посредством простого визуального осмотра произведения, имеющих на них подписей, клейм, печатей. Вторая группа искус-

ви), що перебувають у власності юридичних осіб; у випадках невиконання договірних зобов'язань, пов'язаних з продажем, спорів, що стосуються захисту, оренди й страхування творів живопису, графіки; спорів, що торкаються захисту, оренди, авторського права юридичних осіб тощо. Повне та об'єктивне розслідування злочину й справедливе вирішення цивільного позову, адміністративного чи господарського спору потребує використання спеціальних знань, які застосовуються в межах судової мистецтвознавчої експертизи для вирішення конкретних питань, пов'язаних з встановленням справжності твору, належності певному автору, з виявленням мистецьких підробок тощо.

Судово-мистецтвознавча експертиза як самостійний клас судових експертиз має власний предмет, об'єкти та методи досліджень. В п. 1.2.9 Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень цей вид експертиз названо «судово-мистецтвознавчими». В п. 7.1 даної Інструкції зазначено, що до числа об'єктів мистецтвознавчої експертизи належать предмети антикваріату та твори мистецтва, а саме: монументального та станкового живопису, графіки, декоративно-ужиткового мистецтва, пам'ятки архітектури, скульптури, дрібної пластики, музичні інструменти, нотна література; друкована продукція, аудіо- та відеозаписи, фотографія, а у п. 7.2. Інструкції серед основних завдань даного виду експертизи названо: проведення атрибуції твору (встановлення автора твору, періоду створення роботи, приналежності до певної школи тощо); визначення художнього рівня, історичного значення, культурної цінності та стану твору; визначення оціночної або страхової вартості твору; визначення відповідності продукції вимогам законодавства про захист суспільної моралі [1]. Отже, основними завданнями цього виду експертизи є атрибуція досліджуваного твору, предмета або речі, тобто визначення часу, місця та інших обставин його створення, встановлення його справжності, культурної цінності, інколи – встановлення конкретного автора твору. Іншими словами, така експертиза проводиться з метою встановлення наявності або відсутності можливості віднесення витворів мистецтва до спадщини певного або іншого автора, визначення ступеню схоронності предмета, наявності або відсутності реставраційних робіт, визначення належності до певного періоду часу, а також для встановлення, чи є досліджуваний предмет культурною, історичною, науковою, художньою, археологічною або іншою цінністю.

Об'єкти даного виду експертизи настільки різноманітні, що навряд чи можна скласти їх повний перелік. Це й предмети живопису (картини, малюнки, ікони), скульптура, витвори декоративно-прикладного мистецтва (кераміка, майоліка, фарфор, фаянс, теракота), й старовинні зброя (холодна та вог-

ствоведческих исследований имеет целью установление сведений о смысловой нагрузке произведения искусства, его внутреннем содержании, обусловленной историческими условиями его создания и личностью автора, в целях которого применяют разработанные в искусствоведении специальные методы.

Ключевые слова: судебная искусствоведческая экспертиза; оценка вывода эксперта; методы исследования судебно-искусствоведческой экспертизы.

непальна), меблі, одяг, монети, поштові марки, листівки, фотокартки, старовинні книги, рукописи, музичні твори тощо. Ми вважаємо, що об'єкти мистецтвознавчого дослідження можна з більш-менш повною класифікацією поділити на: твори образотворчого (живопис, скульптура, графіка) та декоративно-прикладного (професійного і народного) мистецтва, кіно – та відеопродукція, фотоматеріали тощо. Такі твори можуть бути виконані з різних матеріалів, а також зафіксовані на будь-яких носіях (паперових, магнітних і кінострічках, електронних тощо). Це можуть бути, наприклад, екслібриси, монументальні пам'ятки культури (архітектурні ансамблі та окремі будівлі, розписи), предмети одягу, історичний текстиль, кіно – та відеофільми, фотознімки окремі або їх тематично пов'язані серії, фонограми музичних чи пісенних творів і їх нотні записи тощо.

Отже, об'єктами даного класу експертних досліджень є предмети матеріального світу, які ймовірно мають художню, історичну або культурну цінність. Родами судово-мистецтвознавчої експертизи є такі: експертиза творів живопису; експертиза творів графіки; експертиза творів скульптури; експертиза художніх фотознімків; експертиза кінофільмів та відеозаписів; експертиза художніх творів народних промислів; експертиза антикварних виробів; експертиза особливо цінних музичних інструментів; експертиза літературних творів; експертиза музичних творів [2, с. 462–463].

Сьогодні більшість науковців вважає, що предметом експертизи є обставини, факти, фактичні дані, які встановлюються шляхом використання спеціальних знань. Свого часу А. Р. Шляхов вказував на те, що кожний рід (вид) судової експертизи має свій предмет, тобто своєрідні фактичні дані (факти, обставини), встановлені шляхом дослідження матеріалів справи [3, с. 7]. Т. В. Аверьянова та О. Р. Росинська зробили певне уточнення, охарактеризувавши предмет судової експертизи як фактичні дані (факти, обставини), встановлювані на основі спеціальних знань і дослідження матеріалів кримінальної або цивільної справи [4, с. 335]. Ш. М. Хазієв вважає, що предметом судово-мистецтвознавчої експертизи є відомості про факти у зв'язку з такою, що розслідується або розглядається судом, справою в межах завдань, які вирішуються судовою експертизою стосовно витворів мистецтва, музики, літератури, антикварних виробів за допомогою спеціально розроблених для цього методик і засобів у визначеному процесуальним законодавством порядку [5, с. 335]. Специфіка мистецтвознавчої експертизи полягає в тому, що в основі відомостей експерта лежить професійне судження щодо матеріальних предметів мистецтва або художніх процесів (подій, дій, явищ) з мистецтвознавчої точки зору і головним чином, про наявність або відсутність в об'єктах експертизи худож-

Open Access

This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

ньо обумовлених ознак і властивостей, що мають доказове значення. Предметом мистецтвознавчої експертизи є фактичні дані, які мають значення для кримінального провадження або цивільної справи і пов'язані з визначенням культурної, історико-культурної цінності та матеріальної вартості мистецького твору, відповідності його змісту та ідейного спрямування встановленим нормам суспільної моралі [2, с. 463].

Метою мистецтвознавчої експертизи є: встановлення культурно-історичної цінності об'єкта мистецтва; класифікація об'єкта – до якого виду мистецтва або ремесла він відноситься, починаючи від глобальних відмінностей типу: картина або зброя, і закінчуючи детальною класифікацією, в котру може входити визначення жанру, епохи, місця виготовлення, належності до певної або іншої мистецької школи тощо; визначення матеріалів, з яких виготовлено об'єкт мистецтва; визначення стану об'єкта, його збереженості, наявності або відсутності дефектів, пошкоджень і їх характеру; визначення часу виготовлення об'єкта – від епохи до конкретного року; встановлення авторства; визначення художньо-естетичної мети виготовлення; визначення ступеню унікальності об'єкта; визначення оригінальності об'єкта – чи є він оригіналом або копією іншого виробу; встановлення наявності переробок або виконаних реставраційних робіт; визначення вартості об'єкта на певний час; встановлення справжності об'єкта; визначення належності об'єкта до порнографічної або еротичної продукції тощо. Отже, специфікою судово-мистецтвознавчої експертизи є дослідження власних (невід'ємних) суттєвих родових та видових усталених ознак предметів мистецтва та архітектури, що мають потенційно фактичний характер, які сприяють визначенню історико-культурного й художнього статусу об'єкта судово-мистецтвознавчої експертизи з метою встановлення фактичного зв'язку виявлених ознак з досліджуваними обставинами справи або кримінального провадження. Тобто, серед основних завдань судово-мистецтвознавчої експертизи, так само, як і в інших класах експертиз, вирішуються ідентифікаційні, діагностичні та класифікаційні завдання.

Певна кількість призначених й проведених експертами судово-мистецтвознавчих експертиз – це ідентифікаційні, пов'язані із встановленням авто-

ра твору. До діагностичних відносять завдання із встановлення художньої, культурної чи історичної цінності твору, його віку та матеріальної вартості. Класифікаційні завдання пов'язані з віднесенням досліджуваного твору чи виробу до конкретного класу, виду продукції [6, с. 371].

Обґрунтованість висновків експерта та достовірність одержаних результатів залежать від надійності використаних методик. Однак не всі методики, запропоновані для реєстрації, однаковою мірою можна застосовувати до всіх об'єктів, оскільки обрання методів дослідження може залежати, наприклад, від особливостей об'єкта дослідження (зокрема його обсягу, розміру, стану тощо), існуючого і наявного в розпорядженні експертів обладнання та ін. Це підтверджується постановою Пленуму Верховного Суду України «Про судову експертизу в кримінальних і цивільних справах» від 30 травня 1997 р. № 8, де зазначається, що визначення способу проведення експертизи є компетенцією експерта, тобто обрання методів і підходів до проведення аналізу залишається за експертом [7, с. 155]. Вже розроблені і достатньо ефективно використовуються в практиці дві загальні методики судово-мистецтвознавчої експертизи – «Методика визначення авторства мистецьких творів» та «Методика визначення смислового навантаження мистецьких творів» [8, с. 27]. Проте, на даний час в Україні зареєстровано лише три окремі методики судово-мистецтвознавчої експертизи, зокрема: методика визначення стану збереженості творів станкового живопису (реєстраційний код 15.1.10); методика атрибуції видань кирилівського друку (реєстраційний код 15.1.11) та методика судово-експертного мистецтвознавчого дослідження продукції порнографічного характеру (реєстраційний код 15.1.12). Назріла потреба в розробці загальних й окремих методик проведення судово-мистецтвознавчої експертизи, що дозволило б значно підвищити її ефективність використання в судочинстві. Такі методики повинні ґрунтуватися на окремій теорії судової експертизи – теорії судово-мистецтвознавчої експертизи, яка сьогодні перебуває в стадії формування.

Необхідно зазначити, що більшість судових мистецтвознавчих експертиз носять комплексний характер, що обумовлено інтегративним характером

поставлених перед експертом завдань. У багатьох випадках експерту-культурологу доводиться дослідити матеріали художнього виробу, підпис або клеймо автора, манеру (стиль) письма, ознаки пізнішого впливу (псування, переробки, реставрації). В ході такої комплексної експертизи виокремлюють два етапи: техніко-технологічне дослідження матеріальної структури предмета злочинного посягання, в якому визначається автентичність предмету, тобто визначається, чи є він справжнім або імітацією (копією) та мистецтво-художнє дослідження (формально-стилістичний аналіз та історико-мистецтвознавче дослідження), в ході здійснення якого встановлюють місце й час створення предмета, його функціональне призначення, а також виготовлення (школа, стиль, автор/сюжет).

Важливою складовою мистецтвознавчої експертизи є техніко-технологічне дослідження, складність якого залежить від досліджуваного предмета. Таке дослідження може містити в собі: дослідження під мікроскопом, в ультрафіолетовому та інфрачервоному випромінюванні, рентгенофлуоресцентний аналіз складу металів, рентгенограма предмета, хімічний аналіз пігментного складу, контроль ваги тощо. До того ж мистецькі твори сприймаються не як цільний і неподільний предмет, а розбиваються на складові і піддаються багатоаспектному дослідженню. Ці природничо-наукові методи мають визначальне значення для вирішення таких завдань мистецтвознавчої експертизи як встановлення обставин створення досліджуваного об'єкта – часу, місця, використаних матеріалів тощо. Особливе значення мають такі, що не ушкоджують методи – мікроскопії, фотографії із спеціальними фільтрами, рентгенографії та інші, оскільки об'єктами судово-мистецтвознавчої експертизи є безцінні й унікальні мистецькі твори.

Вітчизняні науковці В. Архіпов та Е. Чернявська, на прикладі ідентифікаційних досліджень антикварних ікон розкрили поетапність експертного дослідження та коло застосовуваних методів. Вони зазначають, що під час досліджень антикварних ікон експерти вирізняють декілька методів: техніко-технологічний, стилістичний, іконографічний, документальний і підкреслюють, що всі методи досліджень під час ідентифікації ікон

слід використовувати у комплексі. Техніко-технологічний метод пов'язаний з історією виготовлення художніх матеріалів. Для визначення оригінальності антикварної ікони необхідно провести техніко-технологічні методи дослідження складу фарб, способу їх нанесення, які використовувались у різні часи; дошки або полотна, підписів, надписів і навіть гвіздків за допомогою методів ІЧ-спектроскопії, мікрохімічного, термохімічного, люмінесцентного та емісійного спектрального аналізів, у поляризованому білому світлі і у світлі видимої люмінесценції, збудженої УФ-променями. Техніко-технологічне дослідження природним чином включає уявлення про художню практику в історичному значенні і, крім того, реконструкцію цієї практики стосовно конкретної ікони та зіставлення результатів з відомими даними. Крім того, технологічне обстеження твору дає матеріал, який можна документально зафіксувати, і в цьому сенсі дане обстеження доступно і об'єктивно представляє антикварну ікону. Велике значення при ідентифікації, зокрема визначенні автентичності ікон, має реставрація. Ретельна розчистка живопису від більш пізніх записів допомагає точній атрибуції ікони, відродженню її у первісному вигляді [9].

Дослідження технології повинне підтверджувати, уточнювати, доповнювати мистецтвознавче знання, яке, зазвичай, є суб'єктивним. На даний час криміналістична та методична складові у висновках судово-мистецтвознавчих експертиз виражені в недостатній мірі. Тексти таких експертиз інколи не містять достатніх відомостей про ознаки, за якими експерт дійшов такого або іншого висновку. Зазвичай, висновки експертів-мистецтвознавців при вирішенні питання щодо авторства твору мають вигляд констатації думки експерта, а не результату багатоступінчатого дослідження, описання котрого дало б змогу іншому експерту переконатися у вірогідності й обґрунтованості висновків [5, с. 336].

В цьому плані судово-мистецтвознавча експертиза має з точки зору формальної теорії доказів проблемний характер, оскільки джерелом відомостей є головним чином особистісні судження конкретного експерта щодо виявлених фактів. Це пов'язано із тим, що під час експертної діяльності, спрямованої на перетворення потенційної

доказової інформації, що міститься в наданих на експертизу матеріалах справи або кримінального провадження, в актуальну доказову інформацію [10, с. 21], посилюються ендозфізичні тенденції, які впливають на внутрішнє переконання дослідника. Ендозфізичний контекст ґрунтується як на сталих фізіологічних, психічних, інтелектуальних, характерологічних особливостях особистості експерта, так і містить в собі випадкові, такі, що впливають на ситуацію моменти, котрі безпосередньо впливають на сприйняття, мислення, пам'ять та інші психічні процеси, які визначають пізнавальні орієнтири експерта. Отже, дані тенденції входять до професійної свідомості в якості усталених професійних знань експерта, впливаючи як на його мотивацію, світогляд, так і на професійні настанови. Особливо даний аспект є проблематичним на стадії узагальнення результатів експертизи і формулювання умовиводу, під час чого визначається значущість ознак для формулювання експертних висновків [11, с. 196].

Експерт-мистецтвознавець в силу професійної свідомості описує надані предмети, виходячи із своїх етико-естетичних позицій; пояснює їх з процесного (як явище, дію, подію) боку з тих самих позицій, а головне – оцінює їх якість, виходячи із своїх професійних настанов й етико-естетичних почуттів. В цьому плані у висновках експерта фігурує інформація як щодо матеріальної оболонки предмета експертизи, що має вираз в наявності матеріальних властивостей мистецьких творів (вага, розмір, матеріали, техніки виготовлення), так і інформація щодо нематеріального боку: історії створення, знаходження й переміщення; атрибуції, яка розкриває особливості художньої форми й художнього змісту тощо.

Л. К. Бондаренко слушно звертає увагу на те, що особливістю мистецтвознавчого знання є його яскраво виразний суб'єктивний особистісний характер, оскільки таке знання передбачає обов'язкову наявність власного бачення, власної інтерпретації фактів і подій. Невідокремлювані від особистості знання акумулюють також незрозумілі емоції, відчуття та естетичні почуття суб'єкта мистецтвознавчої експертизи, його приховані та явні соціокультурні та соціально-психологічні мотиви, що визначають його рівень професійного мислення й професійної поведінки. В судовому мистецтвознавчому експертному дослі-

дженні окрім атрибуції, як суто мистецтвознавчому методі дослідження, значне місце займають етико-естетичні почуття експерта, його світогляд, рівень культури, а також його соціокультурний статус, який визначає ступінь авторитетності його оцінок [12, с. 21]. Отже, в силу яскраво виразної суб'єктивної специфіки мистецтвознавчих знань необхідною є об'єктивізація судового мистецтвознавчого знання і виявлення в ньому доказового змісту. В експертному висновку в проміжній частині повинно бути вказано окрім матеріальних характеристик й дослідження нематеріальної частини предмета судово-мистецтвознавчої експертизи. Повинно мати місце розкриття унікальності художньої форми і художнього змісту або відсутності таких за допомогою таких методів як описання, порівняння, ідентифікації, атрибуції та ін.

На етапі мистецько-художнього дослідження експертом вирішуються питання щодо точної назви наданого предмета та його функціонального призначення, місця і часу виготовлення або виконання наданого предмету або документу, визначення, чи є наданий предмет оригіналом, копією чи підделкою і які ознаки (властивості) підтверджують це, якими є техніка й способи виготовлення (написання) наданого предмету, до якої школи відомих майстрів (іконописців, художників, скульпторів та ін.) відноситься виготовлений предмет, хто конкретно є автором виготовлення (написання) наданого предмету, де, коли і в яких спеціальних реєстрах, списках, каталогах чи банках даних зареєстрований наданий предмет, чи не піддавався наданий предмет пошкодженню, руйнуванню, переробці чи реставрації, чи має досліджуваний предмет особливу історичну, наукову, художню або культурну цінність і в чому конкретно це має вираз. Для цього експерту необхідно мати високий мистецтвознавчий рівень знань про основні процеси розвитку мистецтва, його закономірності.

Головним методом дослідження мистецтвознавчої експертизи є стилістичний метод. Стилiстичний метод пов'язаний з аналізом манери окремих майстрів, їх школами або цілими художніми епохами. Поняття «стиль» означає сукупність художніх прийомів, що історично склалися. Стилiстичні особливості допомагають встановити причетність ікони до певного історичного періоду, певної школи іконопису, місце виготовлення, авторство ікони. Стилiстичний аналіз може підтвердити або

спростувати дані техніко-технологічної експертизи [9].

На даний час існує незначна кількість наукових праць, в яких би розглядалися окремі методики дослідження предметів і документів, які мають історичну, культурну або художню цінність, зокрема це праці М. М.Красіліна [13], С. П. Щерби, В. М.Первушина та ін. [14], В. М.Струкова [15].

Під час оцінки висновку експерта значну складність становить виявлення експертних помилок та їх доказування, що зумовлено значною мірою суб'єктивним оціночним характером формування й обґрунтування висновків. Як зазначає Ш. Н. Хазієв, латентність експертних помилок в галузі як судової, так і не судової мистецтвознавчої експертизи доволі висока. Помилки під час ідентифікації авторів – відомих діячів мистецтва, які жили декілька століть тому, виявляються випадково завдяки або виявленню архівних документів, або з появою нової інформації щодо належності твору іншому автору. До числа об'єктивних причин експертних помилок в галузі мистецтвознавчої експертизи він відносить перш за все відсутність розробленої та апробованої загальної методики експертного дослідження. Так, більшість висновків експертів-мистецтвознавців являє собою коротке описання мистецького виробу та викладення думки експерта щодо його авторства чи дати створення без наведення описання ходу та результатів проведеного дослідження, докладної аргументації висновків. До суб'єктивних причин помилок в галузі мистецтвознавчої експертизи відносяться: професійна некомпетентність експерта (незнання сучасних експертних методик, невміння користуватися тими або іншими технічними засобами, інструментами; незастосування рекомендованого методу, оптимального для даної експертної ситуації; неправильна оцінка ідентифікаційної значущості ознак, результатів, отриманих іншими членами комісії при проведенні комплексної експертизи тощо); неповнота або однобічність дослідження; нехтування правилами та умовами застосування методик експертного дослідження й технічних засобів; професійне упущення експерта (нехлюйство, неакуратність, поверхневе проведення дослідження, нехтування методичними рекомендаціями, правилами застосування технічних засобів й приладів, неповне виявлення суттєвих ознак об'єкта, ігнорування

тих чи інших властивостей об'єкта чи їх взаємозалежності). Він підкреслює, що більшість помилок в галузі судово-мистецтвознавчої експертизи носять діяльнісний характер й зумовлені порушенням рекомендованої послідовності дослідницьких процедур, неправильним використанням засобів дослідження або непридатних технічних та інших засобів експертного дослідження [16]. Ми не можемо не погодитися з ним і в тому, що на сьогодні не лише в Росії, а й в нашій державі відсутня централізована база даних щодо матеріалів, котрі використовувалися для написання картин, виготовлення предметів декоративно-прикладного мистецтва, щодо паперу, який використовувався в різні роки, щодо підписів відомих діячів мистецтва та ін. Також недостатньо і довідкових матеріалів, окремі з них хоча й є цінними з точки зору необхідної інформації, зокрема це фотоальбом Державний архітектурно-історичний заповідник «Софійський музей»; книжки Г. Н. Логвина «Украинское искусство X–XVIII веков» та Г. Н. Логвіна, Л. С. Міляєва «Українське мистецтво XIV – першої половини XVII ст. Фотоальбом» та ін., проте вони видані у 60–70 роках минулого століття і є дещо неповними.

Доволі часто експертні помилки бувають обумовлені бажанням експерта знайти будь-який раніше невідомий твір видатного художника або скульптора. Внаслідок такого психологічного стану експерт перестає сприймати відмінності й концентрується виключно на особливостях, що збігаються. Іншою причиною особистісного характеру є бажання експерта перестрахуватися, що призводить або до необґрунтованої відмови від надання висновку, або до помилкового негативного висновку.

Отже, більшість судово-мистецтвознавчих експертиз носить комплексний характер, зумовлений інтегративним характером завдань, які стоять перед експертом. Необхідно при призначенні експертизи залучати декількох експертів з відповідною їх професійній діяльності вузькою спеціалізацією, для надання обґрунтованих експертних висновків. Для проведення таких експертиз є вкрай необхідним потужне аналітичне обладнання. Найбільш доцільним в такому разі вважаємо створення спеціалізованих експертних лабораторій, наприклад, на базі Науково-дослідних інститутів судових експертиз.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Наказ Міністерства юстиції України 08.10.1998 № 53/5 «Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень» (у редакції наказу Міністерства юстиції України від 26.12.2012 № 1950/5) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98/page6>
2. Експертизи у судочинстві України : наук.-практ. посіб. / за заг. ред. В. Г. Гончаренка, І. В. Гори. – К. : Юрінком Інтер, 2015. – 504 с.
3. Шляхов А. Р. Судебная экспертиза : организация и проведение. – М. : Юрид. лит., 1979. – 168 с.
4. Энциклопедия судебной экспертизы / под ред. Т. В. Аверьяновой, Е. Р. Россинской. – М. : Юристъ, 1999. – 552 с.
5. Хазиев Ш. Н. Процессуальные и криминалистические основы судебно-искусствоведческой экспертизы // Актуальные проблемы теории и практики судебной экспертизы : доклады и сообщения на международной конференции «Восток-Запад: партнерство в судебной экспертизе». – М. ; Н.Н., 2004. – С.335 – 337.
6. Експертизи у судовій практиці / за заг. ред В. Г. Гончаренка. – К. : Юрінком Інтер, 2005. – 386 с.
7. Сімакова-Єфремян Е. Б. Про критерії оцінювання методик проведення судових експертиз в Україні / Е. Б. Сімакова-Єфремян, Т. Є. Балинян, Л. М. Дереча // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики. – Вип. 10. – С. 151–161.
8. Пискунова Е. В. Криминалистическое обеспечение расследования преступлений в сфере искусства: судебно-искусствоведческая экспертиза : автореф. дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Е. В. Пискунова. – М., 2013. – 27 с.
9. Віктор Архіпов, Елеонора Чернявська. Методика ідентифікації антикварних ікон під час проведення судово-товарознавчих експертиз на митницях України // “КДК”. – № 2 (52) червень, 2008. – С. 13–20.
10. Корноухов В. Е. Судебная экспертиза : в 2 ч. : Ч. 1. / В. Е. Корноухов, Ю. К. Орлов, И. А. Журавлева. – Красноярск : Красноярский гос.ун-т, 1998. – 332 с.
11. Аверьянова Т. В. Судебная экспертиза. Курс общей теории. – М. : Норма, 2007. – 480 с.
12. Бондаренко Л. К. Доказательственное содержание судебной искусствоведческой экспертизы / Л. К. Бондаренко // Теория и практика судебной экспертизы, № 3 (39), 2015. – С. 16–22.
13. Красилин М. М. и др. Экспертиза произведений искусства и ее методы // Вестник Государственного научно-исследовательского института реставрации : сборник науч. трудов. – М. : Государственный научно-исследовательский институт реставрации. – 2001. – С. 52–64.
14. Щерба С. П. Осмотр и оценка предметом и документов, имеющих особую историческую, научную, художественную или культурную ценность / С. П. Щерба, В. М. Первушин, С. А. Приданов, Л. В. Шульга // Информационный бюллетень СК. – М., 1998. – С. 29–37.
15. Струков В. М. Экспертное исследование ювелирных и художественных металлических изделий : учебное пособие. – М. : ЭКЦ МВД России, 1995. – 125 с.
16. Хазиев Ш. Н. Судебная экспертиза (экспертное заключение): ошибки при производстве искусствоведческих и судебно-искусствоведческих экспертиз / Ш. Н. Хазиев [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://arbir.ru/articles/a_5091.htm